Būti ar nebūti Lietuvoje

Sandra BERNOTAITĖ

Pašnekesiuose su grįžusiais į Lietuvą gyventi ar tik pasisvečiuoti vis iškyla klausimas apie buvimą ar nebuvimą čia. Kai esi išvykęs, tau pačiam atrodo, kad ryšiai su Lietuva nenutrūko, negali nutrūkti, juos jauti širdimi, galbūt vis dar seki naujienas internetinėje žiniasklaidoje, galbūt dalyvauji šalies visuomeniniame gyvenime – rašai straipsnius, pasisakai, balsuoji, net esi įsitraukęs į Pasaulio Lietuvių Bendruomenės veiklą.

Tave kartais stebina reakcija tų, kurie likę Lietuvoje. Grįžęs savaitei ar mėnesiui apibėgi visus, pakvėpuoji tėvynės oru, įvertini pokyčius, paburnoji ant stagnacijos ir kitų nesąmonių. Dingteli: ar ko nors neprarandu? Bet neturi laiko dvejoti, gyvenimo įvykiai, kasdienybė pasiveja, užgožia ir suvysto mintis.

Savaitgalį vykusioje ekskursijoje po Lietuvos banko rūmus Kaune – kokia puiki iniciatyva, kokią minią sutraukė! – žiūrint į žmones, klajojančius po pastatą nuostabos nušviestais veidais, kilo mintis, kad Lietuvos visuomenė keičiasi tiesiog akyse, ir tokiu greičiu, jog skirtumą pamatyti gali sugrįžęs ne po metų, bet jau po mėnesio… Bet gali ir nepamatyti, jeigu lankysiesi kaip turistas. Nes pokyčiai tie – subtilūs, jie mažuose gestuose, žvilgsniuose.

Kaip pasaulio lietuviai jaučia tą pokytį ir kaip tas visuomenės pokytis – ne tik rezultatas, bet ir procesas – veikia juos pačius?

Kitaip tariant, anksčiau vis klausdavau, kaip lietuvių diaspora gali paveikti Lietuvą, ką gero ji gali parvežti – kokias patirtis, kokį demokratiškumą, pilietiškumą? O dabar klausimą apverčiu: ar užsienyje gyvenantys lietuviai spėja keistis su tais, kurie gyvena Lietuvoje? Kas, jeigu nespėja? Kas, jeigu keičiamės skirtingomis kryptimis ir vis sunkiau bus susišnekėti? Toks įtarimas kyla ir sekant debatus apie pilietybės išsaugojimą. Juntamas tikras kognityvinis disonansas, kai vieni kalba apie ratus, kiti – apie batus… Iš akių dingsta bendras tikslas.

Visai tikėtina (ir iš savo patirties galiu tai paliudyti), kad grįžęs pasisvečiuoti randi vis kitą būseną, tačiau negali išgyventi proceso, jo galbūt net jo nejauti,

nenumanai, kad jis vyksta. Procesas tau yra punktyras, o ne kreivė, kryptis. Imi keistis pagal tą šalį, tą miestą, tą rajoną, kuriame gyveni, augini vaikus, darai karjerą. Tikro bendrumo su visuomene jausmo turbūt visgi neįmanoma patirti per atstumą, vien skaitant internetinę spaudą ar matant progines nuotraukas, kur pozuojantys žmonės spazmiškai šypsosi trispalvės fone.

Viena draugė pasakojo, kaip, atskridusi su mažamečiais vaikais į Lietuvą, turėjo supažindinti juos su „giminės konceptu“. Mat Australijoje gyvenančią jų šeimą sudaro keturi žmonės: tėtis, mama ir du vaikai. Visi kiti – svečiai – tėvų draugai. O Lietuvoje, kaip paaiškėjo, esama dar nemažai žmonių, kurie ne draugai, o giminės, tačiau vaikams nepažįstami. Bendravimas giminėje kitoks – leidžiama kalbėtis atviriau, galbūt santykyje esti daugiau negatyvumo, ir visgi išlieka artumo pojūtis. Giminė nori kištis į tavo elgesį, patarti priimant sprendimus, nori siūlyti, dovanoti, dalintis bendrais dalykais, imti ir duoti kitaip, negu ima ir duoda draugai.

Mane pačią apstulbino toks paprastas reiškinys: giminės pojūtis. Ar dažnai dėl to rūpinamės gyvendami Lietuvoje, jei neišvykstame ilgesniam nei metų laikotarpiui? Jei gimei ir augai toje pačioje šalyje ir tau niekada neteko patirti, jog yra kita šalis, kur gyvena tavo giminės, net nemąstai apie tai, kad gali būti kitaip.

Praplėtus šį „giminės konceptą“, tampa aišku ir tai, jog tėvynėje sugyvenantys tautiečiai – platesnė giminė, gentis, su tavimi susijusi vien tuo, kad gimė ir gyvena toje pačioje vietoje. To pakanka, kad su jais elgtumeisi kitaip – ne tik mylėtum, gerbtum, bet ir reikalautum kitų dalykų, būtum ne tik pozityvus, bet ir negatyvus, ne toks mandagus, koks esi su užsieniečiais, savo šalies svečiais.

Su vienu bičiuliu kelias valandas diskutavome apie tai, koks lietuvių, švytuojančių tarp kelių šalių, santykis su aplinka – tiek užsienietiška, tiek gimtąja. Ne visos šalys gali išmokyti pagarbos kitam piliečiui, tačiau iš skandinavų galima daug pasimokyti. Deja, kai kurių lietuvių nuotykiai tose šalyse ne visada malonūs ausiai: juk ten išvažiavo ir mūsų nusikalstamo pasaulio „grietinėlė“, ir homosovietikai, įpratę paniekinamai žiūrėti į tuos, kurie pasitiki žmogumi. Kurį laiką tokie lietuviai elgiasi kaip parazitai – naudojasi šalies socialine apsauga, vagia nesaugomus daiktus, mausto ir apgaudinėja. Atrodytų, kad priimančios šalies žmonių reakcija turėtų būti griežtai neigiama: atsiribojimas, bandymas apsisaugoti, bausmės… Bet kas tuomet atsitiktų su ta visuomene? Ji imtų bijoti savo pačios atspindžio, ir pamažu virstų tokia pat uždara visuomene, iš kurios atvyko oportunistai. Bet Skandinavijos šalių visuomenė nėra uždara ir, tikėkimės, jos per toli nuėjusios į

kitą pusę.

Skandinavų reakcija yra priešinga ir tiems oportunistams netikėta: žmonės vis tiek pasitiki žmonėmis. Vis tiek šypsosi, vis tiek palieka neįjungtas automobilių signalizacijas, neužrakintas namų duris ir širdis. Ar gali atimti iš to, kuris pats atiduoda?

Tam, kad įvyktų bendravimo pokytis, reikia nuolankiai tikėti, jog jis įmanomas. Sykį viešoje diskusijoje jaunesniosios kartos politikė Ingrida Šimonytė užsiminė apie svajonę pakeisti Lietuvoje atmosferą tarp žmonių. Jos iškeltas klausimas buvo toks: ką padaryti, kad lietuviai imtų žiūrėti vieni į kitus ne kaip į potencialiai blogus žmones? I. Šimonytė nurodė skandinaviškąjį santykio modelį: kad ir ką negero kitas žmogus teoriškai gebėtų padaryti, praktiškai visų pirma iš bendrapiliečio tikimasi pagalbos, bendradarbiavimo, pozityvumo. Todėl ir sutinkamas kito žvilgsnis gatvėje, todėl ir nusišypsoma, prieš nusukant akis.

Bičiulis, gyvenantis Norvegijoje, pastebi, kaip kinta ten gyvenančių lietuvių mentalitetas: pajutę, jog jais pasitikima, jie nustoja „laužyti pasitikėjimą“, nes to tiesiog neverta daryti. Daug maloniau yra būti sąžiningais žmonėmis. Galbūt geresnio gyvenimo Lietuvoje receptas ir būtų toks: leisti žmonėms pasijusti doriems. Neatsakyti negatyviai į blogą elgesį. Kiekvienoje konfliktinėje situacijoje ieškoti išeities, o ne kliūties, bendrumo, o ne skirtumų. Gali būti, kad taip elgdamiesi kurį laiką būsime baudžiami, išjuokiami, nukentėsime. Bus sunku šypsotis ir dėkoti. Bet turime tai daryti, nepaisydami nieko.

Lietuvoje vis dar slogesnė aplinka negu Skandinavijoje ar Didžiojoje Britanijoje, ar Australijoje, ar Ispanijoje. Tačiau jau neįmanoma ignoruoti fakto, jog Lietuvos pokyčių vektorius nukreiptas į visuomenės atvirumą, ir mūsų bendrystės atsiradimui nebūtinas bendras priešas. Tuo mes smarkiai skiriamės nuo Rytų kaimynų.

Būti Lietuvoje ir jausti, kaip keičiasi oras aplink tave, kai atremi tamsą pozityvumu, kai nepatenkini žmogaus noro būti apgailėtinam. Tai yra didelė jėga. Jei daugiau žmonių grįžtų ir susivienytų dėl vieno tikslo – nepasiduoti uždarosios visuomenės traukai, nesusigundyti svajonėmis apie būtuosius laikus, praeities utopijas – būtų didelė pagalba.

Investicijos gerai, ekonominė pagalba ir konstruktyvūs patarimai gerai, bet galima ir nieko tokio nedaryti, o tiesiog grįžti ir būti tokiems, kokie esate, pasitikėti savo

sąžine ir dora, o ne mokyti kitus sąžinės ir doros (tai didelis skirtumas). Skatinti žmogiškumą, o ne lietuvybę, nes be pirmojo dalyko nebus ir antrojo.

Lietuvių nereikia gailėtis, jiems viskas gerai. Pasaulio lietuvių diaspora (šiuolaikinė karta) galėtų ramiau reaguoti: ji pati nėra nei kam nors skolinga, nei labiau nusipelniusi Lietuvai negu tie, kurie neišvažiavo, o būna bendruomenėje ir drauge su ja keičiasi.

pasauliolietuvis.lt
„Lietuvybė pasaulyje“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.